

ዶክተር ሐሊማ መሐመድ
“ሐዳርን ትምህርትን ብሐባር
ከተዕብዮ ይክኣል’ዩ”

**ዮሴፍ ሃይለማርያም
አግእዞ**

ተጠቂምናሉ እንታይ ረቢሕናሉ? ቋንቋ አደ አብ መባእታ ኩነ አብ ልዕሊኡ ደረጃታት ትምህርቲ ረብሓኡ እንታይ’ዩ? ኩለን ቋንቋታት ኤርትራ አብ ምንታይ’የን ማዕረ? ተሪፉወን ዘሎ’ኸ እንታይ’ዩ? አብ’ዚ ግዜ’ዚ አብ ኤርትራ ወግዓዊ ናይ ሓባር ቋንቋ ዘይምህላው አብ ትምህርትን ካልእን እንታይ ሳዕቤን አለዎ? ብቋንቋ ላቲን ዝተማህሩ ዜጋታት ብሄረ ቢሉን፡ ዓፋርን ሳሆን ናይ ግእዝ ጽሑፍ ዘይምፍላጦም እንታይ ጸገም ይፈጥረሎም? ዝብል ሰፊሕ መጽናዕቲ’የ አካይደ። አብ’ቲ መጽናዕቲ 702 ተማሃሮን 125 መማህራንን አሳቲፈ። አብ ናይ ቋንቋ ፖሊሲና ዘሎ ሕጽረታት ንምልላይ’ውን፡ አብ ሚኒስትሪታት ትምህርትን ዜናን፡ አብ ሃገራዊ’ያን ማሕበራትን ካልእን፡ ናይ ትሽዓተ በበይኖም ጉጅለታት ክትዕ አካይደ። ብተወሳኺ ምስ ሓለፍቲ ህግደፍን አብ ፖሊሲ ትምህርቲ ዝነጥፉ ሓለፍቲ ሚኒስትሪ ትምህርትን መማህራንን ቃለ-መጠይቕ ገይረ። መጽናዕቲይ ንኹሉ አባል ሕብረተሰብ ዘሳተፈ’ዩ ነይሩ። ንመመረቕታ መጽናዕታዊ ጽሑፍ (Thesis) ጥራይ ዘይኩነ፡ ሰለስተ አርባዕተ መጻሕፍቲ ከጽሕፈኒ ዝኸእል እኹል ሓበሬታ አኪብ አለኹ።

• ብመማህራንኪ ዝነበረ ግብረ-መልሲ ከመይ ይመስል?

ናይ ብዙሓት ሃገራት አፍሪቃ ተመኩሮ ኣብ ግምት እናኣእተኹ ስለዘዳለኹዎ፡ ናይ ብሓቂ ዕዉት መጽናዕታዊ ጽሑፍ'ዩ ነይሩ። ኣብቲ ዩኒቨርሲቲ ንውጽኢት መጽናዕታይ ኣመልኪተ ንምሁራትን ኣብ'ቲ ዓውዲ ዝገደሱ ፍሉጣት ሰባትን ኣርባዕተ ግዜ ሰሚናር ሂበ። ስለዚ፡ መማህራነይ፡ ንመጽናዕታይ ኣዝዩ ብሉጽ ውጽኢት (very great great distinction - first class PhD) ክብሉ'ዮም ገሊጾም። ጀሚረዮ ብዘለኹ፡ 'ፖሊሲ ቋንቋ ኣብ ትምህርቲ' ዝብል መጽናዕቲ፡ ብዙሕ ክምርመር ዘለዎ ነገራት ክምዘሎን ሕቶ ቋንቋ ድማ ንኹሉ ሰብ ክምዘገድስን ክርድኣኒ ክኢሉ ኣሎ። ብሕጂ ስራሕ ክምዘደሊ'ውን እቲ መጽናዕቲ ኣርእዩኒ ኣሎ።

• ዝሰገርኩዮም ብድሆታት?

ዝበዘሕ ናይ ትምህርቲ ግዜይ፡ ምስ ሓዳር ኣጣሚረ ዝሓለፍክዎ እዩ። እናወለድኩን እናተመሃርኩን ማለት'ዩ። ስለዚ፡ እቲ ጾር፡ ምስ ትምህርቲ፡ ምስ ሓዳርን ውላድን ስለዝኸብድ፡ ብድሆ ነይሩዎ። ብፍላይ ናይ ዶክተራይት ትምህርቲ፡ ኣርባዕተ ዓመት ዝቐጸለ ብምንባሩ በቲ ሓደ፡ ሓገዝን ሓለዎን ዝደልዩ ኣርባዕተ ቁልዑ ምስ ኣቦኡም ገዲፈ ብምኻደይ በቲ ካልእ፡ ቅሳነት ዘይህብን ሓንጎል ዝኸፋፍልን ክኸውን ግድን'ዩ። ሽዑ ግዜ፡ በዓል ቤተይ ዳይረክተር ሃማሞስ ኣብ ሳዋ፡ ኣነ ኣብ ካርቱም ስለዝነበርኩ፡ ደቅና ምስ ቤተሰብን ሰራሕተኛ ገዝን ኢና ገዲፍናዮም ነይርና። ምስ ዕድመኡምን ደረጃ ትምህርቶምን ምእላይ የድልዮም ስለዝነበረ፡ ይኸብደኒ ነይሩ። ኣብ መወዳእታ ከኣ፡ እቲ ጾር ናብ በዓል ቤተይ ወዲቐ። ስለዚ ስራሕ ክቐይር ተገዲዱ። ኰነታት ደቅና ብቐረባ ስለዝተኸታተለ ድማ፡ ኣብ ትምህርቲ ክድህብ ሓገዘኒ። ብኣዝዩ ልዑል ነጥቢ (Great Distinction) ክምረቕ'ውን በቐዐ።

• ካብ ተሞኩሮኺ ሓዳርን ትምህርትን ብኸመይ ክሳነ ይኸእል?

ሓዳርን ትምህርትን ብሓባር እናሃነጽካዮ ክትከይድ ዝከኣል'ዩ። ተሳንዩ ንክኸይድ ቀዳማይ፡ ናይታ ጓለንስተይቲ ዕላማ ውሳነ፡ ብርቱዕ ድሌትን ዓቕምን ይሓትት። ካልኣይ፡ ንውሳነን ዕላማን ናይታ ጓለንስተይቲ ዝድግፍ፡ በዓል-ቤት፡ ሓዊ፡ ኣቦን ቤተሰብን ክትረክብ ጽቡቕ እዩ። እዚ እንተ ሃልዩ፡ ሓዳርን ትምህርትን ተሳንዩ ክኸይድን ኣብ ዓወት ክበጽሕን ይኸእል። ደቅኻ ገዲፍካ ክትመሃር ምድላይ'ውን፡ ምስ ጭካነን ዘይተገዳስነትን ክቐጽር የብሉን። ብወገነይ፡ ንኸመሃር ተባዕ ውሳነን ዕላማን ነይሩኒ'ዩ። ኣብ'ቲ ውሳነይን ዕላማይን ድማ ዕድለኛ ኩይነ፡ በዓል ቤተይ ደጊፉ ኣብ'ዚ ደረጃ'ዚ በጺሐ። ስለዚ፡ ሓንቲ ኣደ ፈለማ ንኸትመሃር ክትውስን ኣለዎ። ዓቕሚ ክምዘለዎ ንበዓል ቤታ እንተ ኣእሚናቶ ከኣ ዓቕማን ዕላምኡን ተገንዚቡ ኣይክዕንቅጹን እዩ።

• ተራ በዓል ቤትኪ ከመይ ምገለጽኩ?

በዓል ቤተይ ናይ ትምህርቲ ሰብ'ዩ። ካብ ለይስተር ዩኒቨርሲቲ ብናይ ምልእኣኽ ፕሮግራም፡ 'ዲፕሎማ ድሕረ-ምረቓ' (Post Graduate Diploma) ረኺቡ። ካብ ጀርመን College Kaiserslautern Technical ድማ፡ ብናይ ምልእኣኽ ፕሮግራም

ናይ ማስተረይት ዲግሪ ዝረኸበ'ዮ። ኣብ ህይወት ኣዝዩ ንፉዕን ተሓባባሪን'ዮ። ነፍሱ-ጸር ከብይ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኣስመራ ክመሃር ሓገዙ። ኣብ ዓዲ እንግሊዝ ናይ ክልተ ዓመት ናይ ማስተርስ ትምህርቲ ተኸታቲሎ ክሳብ ዝምለስ፡ ቁልዓ ይኣሊ ነይሩ። ኣርባዕተ ዓመት ናይ ዶክተራት ትምህርቲ ክመሃር ዘተባብዓኒን ቁልዑ ዝሓዘለይን'ውን ንሱ'ዮ። ስለዚ፡ ዘድሊ ወጻኢታት እናኸፈለ'ዮ ኣብ'ዚ ደረጃ'ዚ ኣብጸሑ። ኣብ ኩሉ ዝገበርክዎ መጽናዕታዊ- ናይ ማስተርስን ናይ ዶክተራትን ካልኣት ንኣሸቱን ዓባይትን መጽናዕታዊ ወረቓቕቲ፡ ዳታ ኣብ ምእካብን ዳታ ኣብ ምትንታንን፡ ብኮምፒዩተር ኣብ ምጽሓፍ...፡ ደጊፉ'ዮ። ስለዚ፡ ኣብ ሓዳሪይ ኣዝዩ ዕድለኛ'ዮ።

• ዝተማህረት ጓለንስተይቲ ኣብ ስራሕን ኣብ ሓዳሪን ከመይ ክትከውን ኣለዎ ትብሊ?
ኣነ፡ ኣብ ስራሕ ክኸውን ከለኹ፡ ምህርቲ'ዮ። ኣብ ገዛይ ግን፡ ከምዛ እትርእየኒ ዘለኹ፡ ብጃማይ ገይረ፡ ቡነይን ጸብሓይን እገብር፡ ገዛ ይውልውል። ኣብ ገዛይ ንደቀይ ኣደኣም፡ ንበዓል ቤተይ ሰበይቱ'ዮ። እዚ እናዛመድካ ትኸይድ እንተ ከብይንካ፡ ሓዳርካ ከብ በዓል ቤትካ ኣይህሰን'ዮ። ንበዓል ቤተይ ኣብ ገዛይ ዶክተር ወይ ሓላፊት ክኸውነሉ እንተተበገሰ ግን፡ ግርጭት'ዮ ዝመጽእ። ስለዚ፡ ጓለንስተይቲ ምስ ተማህረት'ያ ዝያዳ ክትምቐልል ዘለዎ እብል። ምትሓት ንገዛእ ርእሰኻ ምኽባር እዩ። ትሕትቲ ጓለንስተይቲ ኣብ ገዛኣ ጥራይ ዘይከብን፡ ኣብ ጎረባብታን መሳርሕታን እውን ክብርቲ እያ። ብቐዓታ ከተርእየሉ ኣብ ዝግባእ ናይ ስራሕ ቦታ ድማ ብልክዕ ዶክተር ምዃና ተርኢ። ኣብ ሓዳር ትዕቢት ግን፡ ሳዕቤኑ ርዳእ'ዮ። ናተይን ናይ በዓል ቤተይን ምትሕግጋዝ ብምርኣይ፡ ኩሎም ደቀይ ብሓባር ኣብ ስራሕ ገዛ ይተሓጋዝዩን ይሰርሑን'ዮም። ስለዚ በዓል ቤተይ ጥራይ ዘይኮነ ደቀይ እውን ኣብ ትምህርቲ ክዕወት ዓቢ ኣበርክቶ ገይሮም እዮም። ብልቢ ድማ ኣመስግኖምን።

• ደሊብኹ ካብ ዘለኹ ፍልጠት እንታይ ኢና ክንጽብ?
ጽቡቕቲ ሕቶ'ያ። ብዙሕ ሰብ'ውን ከምኡ'ዮ ዝበለጸ። ክሳብ ሕጂ ኣይተመደብኩን ዘለኹ። ከም ባህሪ ግና፡ ተመራማሪት፡ ኣሰልጣኒትን መምህር ድሕረ-ምረቓን ክኸውን እደሊ። ዝካየዱ መጽናዕትታት፡ ኣብ ትግባረ ወሪዶም ንሃገር ዝሕግዙ ክኾኑ ኣለዎም በሃሊት እዮ። ኣብ ኤርትራ ብዛዕባ ቋንቋ ብዙሕ መጽናዕቲ ዘድልዮ ጉዳይ ኣሎ። ኣብ ናይ ዶክተራት ትምህርቲ ብዝገበርክዎ መጽናዕቲ ተገንዚበዮ ኣለኹ። ብዙሕ ክጽናዕ ዝግብኦ ነገራት ከምዘሎ ተራእዩኒ ኣሎ። እዚ፡ ኣብ ትግባረን ምምሕያሽን ፖሊስ ኣበርክቶ ክህልዎ ኣነ ኣብኡ ከድህብ እደሊ። ብመሪሕነት ደረጃ ክሰርሕ'ውን ትጽቢት ናይ ሰባት ስለዝኸብን፡ ነዚ'ውን ግምት ይህበ'ዮ - ብፍላይ ኣብ ኮለጃት ወይ ኣብ ሕቶ ደቀንስትዮ ዘድሃበ። ስለዚ፡ ነቲ ዘምሃረኒ ህዝብን መንግስትን፡ ነዚ ዝጽበ ዘሎ መንእሰይን ዓቕመይ ዘፍቅዶ ክገብር ድሌተይ'ዮ።

• ክሳብ ሕጂ ዝሰራሕኩሉ ቦታታትን ጽፍሒታትን
ካብ ጓል 14 ዓመት ኣብ ቤት ትምህርቲ ሰውራ ጀመረ፡ ክሳብ ሕጂ ስርሓይ ኣብ ዓውደ ትምህርቲ'ዮ። ድሕሪ ናጽነት፡ መምህር መባእታን ማእከላይን ኣብያተ ትምህርቲ፡ ኣብ ክፍሊ ካሪክለም ኣብ ምድላው መምሃሪ መጻሕፍቲ ቋንቋ እንግሊዝ፡ ኣብ መሰልጠኒ

መማህራን አስመራ (TTI) ድማ፡ ንነዊሕ ዓመታት መምህር ናይ እንግሊዝ፡ ሓላፊት ዲፓርትመንት ከምኡ'ውን አካዳሚክ ዲን ኮይነ ሰሪሐ። ሓላፊት ጨንፈር ሚኒስትሪ ትምህርቲ ዞባ ማእከል ከወይ'ውን ንክልተ ዓመት ሰሪሐ። ኣብ ዝበዛሕ በዓልቲ ሞያን ክኢላን ከወይነ ስለዝሰራሕኩን ዕድላት ሰልጠና ስለዝረኽቡኩን፡ ክዓቢ ሓገዙኒ'ዩ። በዚ ኣጋጣሚ'ዚ፡ ኣብ ኩሉ'ዚ ግዝያት'ዚ ጽቡቕ ምክትታልን ምትብባዕን ንዝገበሩላይ ሚኒስተር ዑስማን ሳልሕን ሚኒስተር ሰመረ ርእሶምን አመስግን።

• ምክሪ ንደቀንስትዮ?

ቅድሚኡ ኣብ ሓዳር ምእታውን ብትምህርቲ እንተወሓደ ካልኣይ ደረጃ ከውድኡ አለወን። እዚ ርእሰ ምትእምማንን ዓብዩ፡ ንሓዳረን ብቑጣባ ክሕግዛሉ ዘኸእለን ሞያ ከጥርያ የኸእለን። እተን ናይ ኮለጅ ትምህርተን ዝቕጽላ ድማ፡ ቀዳማይ ዲግሪ ምስ ረኸባ፡ ኣብ ሓዳር እንተአተዋ ተመራጺ'ዩ እብል። ሓዳር እናኣለያ ደረጃ ትምህርተን ናብ ማስተርስን ዶክተራትን ከዕብይኦ ይኸእላ እየን። ዕብየት እተደሊ ኣደ፡ ንሂወታ ንብድሆ ድልውቲ ክትከውን አለዋ። ምስ በዓል ዘካባብር ኣብ ናብራ ለውጢ ዝመጽእ በዚ'ዩ። ስለዚ፡ ደቀንስትዮ ንትምህርቲ፡ ንዕብየትን ሓላፍነትን ነብሰን ከዳልዋ አለወን። ደቀንስትዮ ሱዳን ብሰንኪ ሸሪዓ፡ ካብ ገዛ ዘይወጽኦ፡ ዘይመሃራን ዘይሳተፉን ይመስለኒ ነይሩ። ምስ ረኣኹውን ግን፡ ገሪሙኒ'ዩ። ብዙሓት ዶክተራትን ፕሮፌሰራትን ደቀንስትዮ'የን ዘለዋ። ንኣብነት፡ ኣብ'ቲ ደቀንስትዮ ጥራይ ዝምሃራሉ ኣዝዩ ሰፊሕ ዩኒቨርሲቲ ኣሕፋድ፡ ዓመታዊ ሓደ ሸሕን ሓሙሽተ ሚእትን ደቀንስትዮ ይምረቓ።

• ለበዋ እንተለኪ?

ትምህርቲ ብሉጽ ዕጥቂ'ዩ። ኣብ ልዕሊ ደቀንስትዮ ዝጸንሐ ድሑር አመለካኸታን ኣደራዕን ብትምህርቲ'ዩ ዝጠፍእ። ትምህርቲ፡ ነብስኻን ከባቢኻን ክትፈልጥ፤ ኣብ ሕብረተሰብ ቦታኻ ከተረጋግጽ፤ ቅኑዕ መጻምድቲ ክትመርጽን መነባብሮኻ ከተመሓይሽን ኣጋዚ እዩ። ኣብዚ ዘለናዮ ግዜ ደቀንስትዮ ሃገርና ሰፊሕ ዕድላት ተኸፊቱለን ስለዘለ። ጽግዕተኛ ደቂ-ተባዕትዮ ናይ ምኻን ሃንቀውቲ ኣወጊደን፡ ኣብ ትምህርቲ ክደፍኡ አለወን። ሃማደኤ'ውን ነቲ ኣብ መጽሔት ኣግእዞ ዝወጽእ ዘሎ ብሉጽ ጽሑፋት፡ ኣብ ምዝርግሑን ብደቂተባዕትዮ ከምዝንብብ ኣብ ምግባሩን ጻዕርታቱ ከሓይል እላቦ። ንዕብየት'ዛ መጽሔት ድማ ከልና አእጃምና ነበርክት።